

Design and Validity of Blended Learning Model in Islamic Republic of Iran police In-Service Training system

Received: 2022/06/07
Accepted: 2022/06/20
Article type: Reaserch Article
p.p = 159- 192
DOI:

Hassan Hamzeh Loupak

PhD student in Educational Administration , Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran
hamzeli@gmail.com

Fardin Batmani

Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran
fbatmani@hotmail.com
(Corresponding Author)

Amirhossein Yavari Bafghi

Associate Professor of Human Resource Management, Department of Intelligence, Faculty of Intelligence and Awareness, Amin Police Science University, Tehran, Iran
yadyar@chmail.ir

Sohiela Hosseinpour

Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.
rhossainpour@yahoo.com

Background and Aim: Traditional training is not enough to meet the needs of employees and the management of complex affairs in organizations, so the tendency to new methods seems necessary, and combined training is the most logical and natural course of gradual evolution of learning programs. The purpose of this study was to design a blended Learning model for in-service training of NAJA organization using content analysis.

Methodology: This research was conducted using a qualitative methodology. First, the effective factors on blended Learning were identified by reviewing the subject literature and analyzing the content of upstream documents of NAJA and related Persian and English scientific articles and semi-structured interviews with 19 experts by Clark and Brown six-stage inductive thematic analysis. The obtained indicators and pattern were used by Delphi method. To do this, a questionnaire with 31 questions was designed, each question representing a component. Cohen confirmed, and MAXQDA and SPSS software were used for data analysis.

Findings: After screening the initial extracted codes, they were reduced to 192 basic themes and classified into 31 organizing themes, 11 comprehensive themes and 4 main factors (human factors, technical factors, educational factors, executive factors).

Results: The results of this study show that this model is completely scientific and designed in accordance with the missions of the NAJA and the native organization, and therefore has its own innovation, which with its implementation in NAJA in-service training, while using its many advantages, challenges It will eliminate face-to-face training and e-learning, which are held separately.

Keywords: Pattern Design, Blended Learning, In-service Training, Thematic Analysis

Citation (APA):

Hameh Loupak, H. Batmani, F. Yavari Bafghi, A. Hosseinpour, S. (2022) Design and Validity of Blended Learning Model in Islamic Republic of Iran police In-Service Training system *Quarterly Management on Police Training*, 15(58), 159-192

طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش ترکیبی در آموزش‌های ضمن خدمت پلیس جمهوری اسلامی ایران

چکیده

زمینه و هدف: آموزش‌های سنتی برای رفع نیازهای کارکنان و اداره امور پیچیده در سازمان‌ها کافی نیست، به همین دلیل گرایش به شیوه‌های نوین ضروری به نظر می‌رسد، و آموزش ترکیبی منطقی‌ترین و طبیعی‌ترین سیر تکامل تدریجی برنامه‌های یادگیری می‌باشد. هدف پژوهش حاضر طراحی الگوی آموزش ترکیبی برای آموزش‌های ضمن خدمت سازمان فراجا با استفاده از تحلیل مضمون بود.

روش: این تحقیق با روش‌شناسی از نوع کیفی انجام شد. ابتدا عوامل موثر بر آموزش ترکیبی از طریق بررسی ادبیات موضوع و تحلیل محتوای اسناد بالادستی سازمان فراجا و مقالات علمی فارسی و انگلیسی مرتبط و مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۱۹ نفر از خبرگان با روش تحلیل مضمون استقرایی شش مرحله‌ای کلارک و براون شناسایی شد، و سپس برای ارزیابی شاخص‌ها و الگوی به دست آمده، از روش دلفی استفاده شد، برای انجام این کار پرسشنامه‌ای با ۳۱ سؤال که هر سؤال بیانگر یک مؤلفه بود، طراحی گردید، و برای سنجش روایی تحقیق حاضر نظرات جمعی از خبرگان لحاظ شده و پایایی آن نیز از روش کاپای کوهن تایید، و برای تحلیل داده‌ها از نرم افزارهای MAXQDA و SPSS استفاده شد.

یافته‌ها: پس از غربالگری کدهای استخراج شده اولیه، به تعداد ۱۹۲ مضمون پایه تقلیل و در قالب ۳۱ مضمون سازمان دهنده و ۱۱ مضمون فراگیر و ۴ عامل اصلی (عوامل انسانی، عوامل فنی، عوامل آموزشی، عوامل اجرایی) طبقه‌بندی گردید.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که این الگو کاملاً علمی و متناسب با ماموریت‌های سازمان فراجا و بومی طراحی شده است و از این جهت دارای نوآوری خاص خود می‌باشد، که با پیاده‌سازی آن در آموزش‌های ضمن خدمت ناجا، ضمن استفاده از مزایای فراوان آن، چالش‌های آموزش حضوری و آموزش الکترونیکی که به صورت جداگانه برگزار می‌شوند، مرتفع خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: طراحی الگو، آموزش ترکیبی، آموزش‌های ضمن خدمت، تحلیل مضمون

استناد (APA): حمزه لوپاک؛ حسن. باتمانی؛ فردین. یآوری بافقی؛ امیرحسین. حسین پور؛ سهیلا. (۱۴۰۱). طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش ترکیبی در

آموزش‌های ضمن خدمت پلیس جمهوری اسلامی ایران
مطالعات مدیریت بر آموزش انتظامی، ۱۵ (۵۸)، ۱۲۷-۱۶۲

دریافت: ۱۴۰۱/۳/۱۲

پذیرش: ۱۴۰۱/۳/۲۵

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۱۹۲-۱۵۹

شناسه دیجیتال:

حسن حمزه لوپاک

دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.

hamzelu@gmail.com

فردین باتمانی

استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. (نویسنده مسئول)

fbatmani@hotmail.com

امیرحسین یآوری بافقی

دانشیار مدیریت منابع انسانی، گروه اطلاعات، دانشکده اطلاعات و آگاهی، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران

yadyar@chmail.ir

سهیلا حسین پور

استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

rhossainpour@yahoo.com

این مقاله مستخرج از رساله دکتری "طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش ترکیبی و ارزیابی برازش آن در آموزش‌های ضمن خدمت ناجا" از دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج است.

مقدمه

در طول سال‌ها، عواملی مانند مهارت‌های قرن بیست‌ویکم، انفجار اطلاعات و تقاضای محیط‌های کاری، حرکت‌ها را برای پذیرش فناوری‌ها در کلاس‌های درس و محیط‌های آموزشی تقویت و تشویق کرده‌اند (براج، ۲۰۲۰: ۱۸۷). به دلیل افزایش متقاضیان آموزشی و افزایش هزینه‌های آموزشی، دیگر آموزش سنتی نمی‌تواند جوابگوی نیازهای نسل فعلی باشد. به همین دلیل گرایش به شیوه‌های نوین ضروری به نظر می‌رسد (نجفی، ۱۳۹۸: ۵۴). آموزش‌های سنتی برای رفع نیازهای کارکنان و اداره امور پیچیده در سازمان‌ها کافی نیست. البته بسیاری نیز با تکیه بر مزیت‌های کم‌نظیر یادگیری الکترونیکی برخط مانند انعطاف پذیری، به آینده این نوع از تدریس و یادگیری امید بسته‌اند و از آن پشتیبانی کرده‌اند. در پی این بیم و امیدها، رویکردی مطرح شد که ضمن بهره‌مندی از مزایای آموزش الکترونیکی، از امتیازات منحصر به فرد آموزش حضوری همچون ارتباط چهره به چهره معلم و شاگرد نیز بهره می‌جوید. این رویکرد که در حقیقت تلفیقی است از آموزش حضوری و رو در رو با آموزش به واسطه تجهیزات الکترونیکی در زمان و مکانی فراتر از کلاس درس، که آموزش/یادگیری ترکیبی، تلفیقی یا آمیخته^۱ نام گرفته است (اسفیجانی، ۱۳۹۷: ۴۷). با توجه به اینکه هدف آموزش ترکیبی یافتن تعادل مناسب بین روش‌های حضوری و آنلاین است (سوآرتاما؛ ستیوساری؛ سولتونی و اولفا^۲، ۲۰۱۹: ۵)، بسیاری از متخصصان امور آموزش می‌کوشند روش‌های گوناگون را با هم ترکیب کنند و معتقدند که آموزش ترکیبی رویکردی امید بخش برای حل مشکلات آموزش‌های سنتی است (سالاری و کرمی، ۱۳۹۳: ۳۰). به نقل از یون و لیم^۳، ۲۰۰۷:). علاوه بر این، از زمانی که بیماری کووید^۴-۱۹ در جهان شیوع یافت، تکنیک‌های آموزش ترکیبی در فرآیند یادگیری بسیار مهم شده‌اند. آموزش ترکیبی به عنوان روشی در یادگیری تعریف می‌شود که در آن جلسات آنلاین و همچنین آفلاین برای معلمان و دانش‌آموزان به گونه‌ای ترکیب می‌شود (برلیانا و آردی^۵، ۲۰۲۲: ۳۲۲). به عقیده صاحب‌نظران؛ حتی پس از کووید-۱۹، زمانی که

1. Blended learning
- 2 . Suartama, I. K., Setyosari, P., Sulthoni, S., & Ulfa, S.
3. Yoon & Lim
- 4 . COVID
- 5 . Berliana & Ardi.

یادگیری به کلاس های درس حضوری بازگردد، همچنان روند به سمت آموزش ترکیبی ادامه خواهد داشت (سینگ^۱، ۲۰۲۱: ۱۵).

هدف اصلی بسیاری از سازمان ها و موسسات غنی سازی مهارت های کارکنان خود به منظور افزایش بهره وری است. برای انجام این کار، بسیاری از مداخلات، مانند راهنمایی، مربیگری، و غیره، ممکن است توسط بخش های منابع انسانی و مراکز آموزشی انجام شود، آموزش ترکیبی یکی از مداخلات آموزشی برای بهبود فعالیت های آموزشی است تا کارکنان شاغل در هر سازمانی بتوانند دانش خود را از نظر صلاحیت های شغلی گسترش دهند (تانیس؛ دمیر و توزون^۲، ۲۰۱۸: ۱). لیکن با وجود اینکه امروزه وظایف پلیس به شدت پیچیده شده، ولی الگوی تربیت پلیس همچنان سنتی باقی مانده است (عبدالرحیمی و عبدالرحمانی، ۱۴۰۰: ۱۱۰). از این روی، با توجه به مفاد سند راهبردی تربیت و آموزش فراجا، سیستم تربیت و آموزش فراجا به عنوان سیستمی توسعه یافته و دارای ویژگی هایی از قبیل؛ منعطف، پویا، پیشرو و کارآمد، بهره مند از فناوری ها و روش های نوین آموزشی، بهره گیر از مطالعات و تحقیقات علمی در زمینه آموزش، و ... ، به عنوان چشم انداز آموزش فراجا ترسیم شده (فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۳: ۱۷)، و می بایست گام های محکم تری برای رسیدن به این چشم انداز بردارد، و همچنین نظام جامع تربیت و آموزش فراجا و تأکیدات صورت گرفته در خصوص ارتقاء سطح کیفی آموزش های سازمانی، و بخصوص فصل پنجم آن که ناظر بر سیاست های تربیتی و آموزشی می باشد، مواردی از قبیل؛ «متناسب سازی آموزش با دکتترین سازمان، انعطاف پذیری و قابلیت تغییر مناسب سازوکارهای آموزشی در شرایط بحران و مأموریت های ویژه سازمان، توسعه تعاملات تربیتی و آموزشی (درون سازمانی و برون سازمانی)»، و... اشاره و تأکید شده است (فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۶: ۶۲). همچنین سایر دستورالعمل های آموزشی مرتبط با نظام جامع آموزش فراجا از قبیل؛ دستورالعمل قرارگاه جهادی تربیت و آموزش فراجا و دستورالعمل توسعه آموزش های مجازی، نیز لزوم تغییر شیوه های آموزشی سنتی و استفاده مناسب از فناوری های نوین آموزشی را تبیین می نمایند، که از جمله ضروریات مطرح شده می توان به؛ "کاهش هزینه های

1 . Singh

2. Tanis, H., Demir, O., & Tuzun, H.

آموزشی و افزایش بهره‌وری در آموزش‌های عمومی و تخصصی فراجا، چابک‌سازی مراکز اجرای آموزش و دسترسی سریع و آسان به منابع آموزش‌های عمومی و تخصصی، کمک و دستیابی به فرصت‌های آموزشی و فراهم آوردن امکان اجرای آموزش مستمر کارکنان، و...، اشاره نمود (فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۵: ۲). لذا به استناد سیاست‌های آموزشی و تدابیر مسئولین سازمان فراجا مبنی بر افزایش کیفیت آموزش‌های سازمانی و رفع موانع و مشکلات فعلی که برخی از آن‌ها به‌دلیل پراکندگی جغرافیایی و بالا بودن تعداد رده‌های تابعه و همچنین تعداد کارکنان این سازمان به وجود آمده، ادامه روش‌های آموزشی کنونی به صلاح سازمان نیست؛ چرا که در این شرایط، ضمن تحمیل هزینه‌های مالی فراوان به سازمان، به جهت حجم زیاد مأموریت‌های ذاتی، و همچنین محدودیت‌های موجود در سیستم آموزش ضمن خدمت فراجا، علاوه بر عدم توفیق مناسب در دستیابی به اهداف آموزشی، مأموریت‌های سازمانی نیز تحت‌الشعاع قرار می‌گیرد. بنابراین عبور از آموزش‌های سنتی و کم‌کارآمد کنونی و ارائه آموزش‌های پلیسی به‌صورت تخصصی، حرفه‌ای و به‌روز، اهمیت و ضرورت طراحی یک الگوی جامع برای بهبود مستمر کیفیت آموزش‌ها و متعاقب آن انجام وظایف ملی و بین‌المللی را به اثبات می‌رساند (وهابی و یآوری بافقی، ۱۳۹۸: ۳). به همین سبب طراحی و بهره‌برداری از الگوی آموزش ترکیبی متناسب با شرایط ساختاری، مأموریتی، فراوانی کارکنان و آموزش‌های نظری و عملی سازمان فراجا، ضروری است. در صورت عدم طراحی و اجرایی شدن الگوی آموزش ترکیبی موارد و مشکلاتی مانند: ۱- هزینه‌های مالی زیاد و غیر قابل توجیه اجرای دوره‌های مجازی و حضوری صرف، ۲- کمبود نیروی انسانی در رده‌های فراجا به جهت طولانی‌مدت کارکنان در دوره‌های آموزشی، ۳- کاهش مشارکت فراگیران در اجرای آموزش‌های مجازی صرف و به تبع آن بروز مشکلات یادگیری در این خصوص، ۴- محدودیت‌های دست‌یابی به کیفیت مورد انتظار در برخی آموزش‌های مجازی صرف، که به‌دلیل ماهیت موضوع درس می‌بایست بخشی از دوره مورد نظر به‌صورت حضوری برگزار گردد، و مواردی از این قبیل را شاهد خواهیم بود. لذا با طراحی الگوی یادگیری ترکیبی در آموزش‌های ضمن خدمت سازمان فراجا، علاوه بر استفاده از مزایای هر دو شیوه (حضوری و مجازی) مشکلات فعلی قیدشده اجرای دوره‌های آموزشی مرتفع می‌گردد.

بنابراین با توجه به مزایای آموزش ترکیبی از یک سو و عدم انجام پژوهش در این زمینه؛ به ویژه در حیطه آموزش‌های ضمن خدمت سازمان‌های نظامی در کشور از سوی دیگر، پژوهش حاضر درصدد ارائه الگوی مناسب و مطلوب آموزش ترکیبی برای آموزش‌های ضمن خدمت سازمان فراجا است. همچنین با توجه به اهمیت و تاثیر طراحی الگوی آموزش ترکیبی در کیفیت دوره‌های آموزش ضمن خدمت فراجا، نتایج حاصل از انجام این تحقیق ضمن توسعه ادبیات پژوهشی این حوزه، زمینه تصمیم‌گیری درست و منطقی برای دست‌اندرکاران آموزش ضمن خدمت فراجا و اصلاح و بهبود وضعیت فعلی دوره‌های آموزشی را فراهم می‌سازد. بنابراین هدف پژوهش حاضر شناسایی الگوی مطلوب آموزش ترکیبی در سازمان فراجا بوده و اولین تلاش جدی در این زمینه است و سعی دارد خلاء موجود را برطرف نماید و به این سؤالات پاسخ دهد که؛ الگوی مطلوب آموزش ترکیبی در آموزش‌های ضمن خدمت فراجا چگونه است؟ و دوم اینکه مقوله‌های اصلی آموزش ترکیبی در زمینه آموزش‌های ضمن خدمت سازمان فراجا کدامند؟ و نهایتاً مقوله‌های فرعی الگوی آموزش ترکیبی در زمینه آموزش‌های ضمن خدمت سازمان فراجا کدام‌اند؟

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

پیشینه پژوهش

زندگی و معصومی فرد (۱۴۰۰)، تحقیقی را با عنوان «ارائه مدل آموزش ترکیبی زبان فارسی به خارجیان» انجام دادند، نتایج این تحقیق نشان داد؛ آموزش ترکیبی، مبتنی بر رویکردهای جدید زبان‌آموزی بوده و به انگیزه‌یادگیری در زبان‌آموز توجه دارد، همچنین به تعاملات مدرس، یادگیرنده و محتوا تاکید داشته و علاوه بر آن به میزان کافی به ترکیب انواع فعالیت‌های یاددهی- یادگیری (حضوری و الکترونیکی) پرداخته است، همچنین آموزش ترکیبی به ویژگی‌های مدرس، محتوا، رسانه و ارزشیابی نیز توجه کافی دارد.

نتایج پژوهش صادقی تبار و شریعتمداری (۱۳۹۹) با عنوان «طراحی و اعتباریابی الگوی آموزشی مداوم جامعه پزشکی مبتنی بر یادگیری ترکیبی» نشان داد؛ الگوی طراحی‌شده آموزش مداوم جامعه پزشکی مبتنی بر یادگیری ترکیبی دارای ۷ بعد اصلی و به ترتیب، ابعاد مدیریت آموزشی و پشتیبانی منابع، فناوری و طراحی، پداگوژی،

نهادی، اخلاقی، ارزیابی و بازخورد و در نهایت قالب‌های یادگیری در اولیوت قرار گرفتند و مدل از برآزش بسیار مطلوبی برخوردار بود.

محمدنژاد و محمودی (۱۳۹۹) تحقیقی را با عنوان «نقش شبکه های مجازی در توسعه یادگیری و آموزش ترکیبی» انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد که یادگیری ترکیبی با داشتن مزیت های هر دو رویکرد آموزش (سنتی و الکترونیکی) یک رویکرد مؤثر برای افزایش اثربخشی یادگیری، سهولت دسترسی به مواد آموزشی و افزایش اثربخشی هزینه ها می باشد. به علاوه شیوه ترکیبی در آموزش، آزادی عمل وسیع تری را در بهره مندی از محیط های آموزشی در اختیار کارشناسان آموزشی قرار می دهد و از این طریق موجب توسعه و بهبود آموزش و یادگیری می گردد.

نقی پور و محمودی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «یادگیری ترکیبی و نقش آن در توسعه ی یادگیری» دریافتند؛ یادگیری ترکیبی، به عنوان یک سازوکار جدی در استفاده متنوع و گسترده از روش های یادگیری تاکید دارد. از طرفی آموزش های الکترونیکی نیز دارای محدودیت های خاص خود هستند و نمی توانند کاملاً جایگزین آموزش سنتی شوند؛ بنابراین با وجود مزایا و معایب هر دو، متخصصان امور آموزشی سعی می کنند، روش های مختلف را باهم ترکیب کنند و معتقدند که یادگیری ترکیبی، یک رویکرد اثربخش برای حل این مشکلات است.

نتایج پژوهش ضرابیان (۱۳۹۷) با عنوان «تاثیر روش یاددهی- یادگیری ترکیبی بر یادگیری، انگیزش و علاقه به درس آناتومی در دانشجویان علوم پزشکی» نشان داد که روش آموزش ترکیبی بر پیشرفت تحصیلی و انگیزش پیشرفت در درس آناتومی تاثیر مثبتی داشته است. از مولفه های انگیزش، براساس تفاوت میانگین در پیش آزمون و پس آزمون گروه آزمایش، آموزش ترکیبی بر مقاومت طولانی بیشترین تأثیر را داشته است.

مهربان (۱۳۹۵) تحقیقی را تحت عنوان «یادگیری ترکیبی، رویکردی منعطفانه برای طراحی مدل آموزش ضمن خدمت مدرسان ایران در حوزه علم و فناوری نانو» انجام داد. نتایج این تحقیق نشان داد که اگرچه رابطه ای دوسویه بین مدل اتخاذ شده برای آموزش ضمن خدمت و رویکردهای یادگیری برقرار بوده است، ولی در مجموع یادگیری ترکیبی، رویکردی است که هم برای مدرسان (در مقابل دو متغیر بسیار مهم زمان و مکان

برگزاری دوره‌ها) و هم برای برنامه‌ریزان دوره‌های آموزش ضمن خدمت (در مقابل متغیر توزیع منابع مادی و انسانی) از انعطاف پذیری خوبی برخوردار است.

خان، اراسموس؛ جلی؛ مثیانه و رون^۱ (۲۰۲۲) در تحقیقی با عنوان «آیا یادگیری ترکیبی راه رو به جلو است؟ برداشت‌ها و نگرش‌های دانشجویان در یک دانشگاه آفریقای جنوبی» دریافتند که اکثر شرکت‌کنندگان موافق بودند که ترکیب آموزش سنتی و آموزش الکترونیکی، مهارت‌های یادگیری را بهبود می‌بخشد و مشارکت بیشتر دانش‌آموز را در یادگیری ممکن می‌سازد. مقایسه بین نگرش‌ها و سال تحصیلی ارتباط آماری معنی‌داری را نشان داد، به طوری که دانشجویان سال آخر نگرش مثبت‌تری نسبت به دانشجویان سال دوم داشتند.

نتایج تحقیق کانگ و کیم^۲ (۲۰۲۱) تحت عنوان «تأثیر آموزش ترکیبی بر نتایج یادگیری در دوره آموزش بهداشت عمومی: مروری بر کلاس درس معکوس با یادگیری مبتنی بر تیم» نشان داد که روش‌های آموزشی ترکیبی در مقایسه با روش‌های سنتی، دانش، توانایی حل مسئله و رضایت از یادگیری دانشجویان را در دوره مراقبت‌های بهداشتی عمومی افزایش داد.

بروژمن؛ توندور؛ استرویون؛ پینو؛ گارون و وانسلامبروک^۳ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «نظر کارشناسان: ویژگی‌های مهم معلم برای اجرای آموزش ترکیبی در آموزش عالی» هفت ویژگی معلم را به‌عنوان کلیدی برای پذیرش آموزش ترکیبی را درک کردند: (۱) قراردادن آموزش و آموزش در مرکز، (۲) داشتن یک باور آموزشی دانش‌آموز محور، (۳) درک نیاز آموزشی تغییر، (۴) جرئت تجربه کردن (و شکست)، (۵) به اشتراک گذاشتن نیازها و نگرانی‌ها، (۶) قادر به بازتاب انتقادی خود به‌عنوان یک معلم، و (۷) توانایی اتصال فناوری‌ها به فرآیندهای یادگیری. همچنین دریافتند که چهار ویژگی معلم مانع پذیرش آموزش ترکیبی می‌شود: (۱) اولویت دادن به وظایف دیگر بر تدریس، (۲) داشتن یک باور آموزشی معلم‌محور، (۳) داشتن دیدگاه نامشخص در مورد آموزش ترکیبی، و (۴) احساس نگران (پیامدهای) فناوری.

1 . Khan, N. B., Erasmus, T., Jali, N., Mthiyane, P., & Ronne, S.

2 . Kang, H. Y., & Kim, H. R.

3 . Bruggeman, B., Tondeur, J., Struyven, K., Pynoo, B., Garone, A., & Vanslambrouck, S.

ارچمبولت و دالا^۱ (۲۰۲۰) تحقیقی را تحت عنوان «واکاوی ادراک آموزش ترکیبی در بین مربیان سطح متوسطه بین‌المللی» انجام دادند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که دسترسی همراه با اعتماد به فناوری ارتباطات و اطلاعات، مسائل مربوط به زمان، زمانبندی کلاس، انتظارات از مدرسان، مدیریت کلاس چالش‌هایی است که پیشروی آموزش ترکیبی نهفته است.

بوسچ؛ منتز و ریستما^۲ (۲۰۲۰) تحقیقی را با محوریت «یادگیری مشارکتی به عنوان استراتژی آموزش ترکیبی: یک دیدگاه مفهومی» انجام دادند. در این تحقیق مشخص شده است که ادغام فناوری اطلاعات در کلاس به احتمال زیاد نوآوری تحول‌آفرین آموزش و پرورش در قرن ۲۱ است. به علاوه مشخص گردید که در این عرصه مربیان باید مهارت‌های ویژه‌ای برای تدریس در آموزش ترکیبی داشته باشند.

وانگ^۳ (۲۰۲۰) تحقیقی را تحت عنوان «استفاده از یادگیری ترکیبی برای تقویت مکالمه انگلیسی زبان‌آموزان» انجام داد. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن بود که آموزش ترکیبی چالش‌های تحصیلی دانش‌آموزان را مرتفع می‌سازد، دانش‌آموزان را وادار به تغییر از یادگیری غیرفعال به یادگیری فعال می‌کند علاقه‌مندی دانش‌آموزان را به یادگیری افزایش می‌دهد و موجب می‌شود استقلال و توانایی یادگیری دانش‌آموزان ارتقا پیدا کند.

وانگ؛ حمزه؛ گو؛ عبدالله و خدیجه^۴ (۲۰۱۹) تحقیقی را تحت عنوان «تمرین آموزش ترکیبی در دوره پردازش سیگنال دیجیتالی» انجام دادند. تجزیه و تحلیل داده‌های این تحقیق نشان داد که آموزش ترکیبی بر ارزیابی فرآیند یادگیری و توانایی‌های فراگیران تأکید دارد، همچنین این روش آموزش و یادگیری از طریق یادگیری خودکار، بحث در گروه‌ها، تعامل با دیگران، توانایی فراگیران را در تجزیه و تحلیل و حل مشکلات توسعه می‌دهد.

مرور پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارج کشور نشان از اهمیت به‌کارگیری آموزش ترکیبی در سیستم‌های آموزشی دارد که هر کدام از زوایای خاصی به آن می‌پردازند. همچنین این بررسی نشان می‌دهد موضوع آموزش ترکیبی غالباً در حوزه

1. Archambault & Dalal

2. Bosch, Mentz & Reitsma

3. Wong

4. Wong, K.-T., Hamzah, M. S. G., Goh, P. S. C., Abdullah, N., & Khatijah, S.

آموزش‌های کلاسیک (آموزش و پرورش و دانشگاهی) قرار گرفته است، اگرچه پژوهش‌هایی در حوزه آموزش سازمان‌ها نیز انجام شده؛ لیکن طراحی و بهره‌مندی از الگوی آموزش ترکیبی متناسب با شرایط اختصاصی سازمان‌های نظامی و به خصوص سازمان فراجا، یکی از حوزه‌های ویژه پژوهش در زمینه آموزش‌های سازمانی است که پژوهشگران (در خارج و به ویژه داخل کشور) کمتر بدان توجه کرده‌اند. از سوی دیگر با توجه به اجتناب‌ناپذیر بودن کاربرد فناوری‌ها و روش‌های نوین در آموزش و یادگیری، و رشد قابل توجه سرمایه‌گذاری کشورهای مختلف در این زمینه، ضرورت توجه جدی متخصصان حوزه آموزش به استفاده از روش‌های نوین آموزش برای پاسخگویی به نیازهای آموزشی کارکنان را ایجاب نموده است. از این‌رو، در این پژوهش تلاش شده است الگوی آموزش ترکیبی مناسب و مطلوب آموزش‌های ضمن خدمت سازمان فراجا طراحی و اعتباریابی گردد.

مبانی نظری پژوهش

آموزش ترکیبی: از آنجا که دیگر آموزش مستقیم به‌تنهایی در موسسات آموزشی جوابگوی نیازها نیست در کنار آن باید روش‌های دیگری نیز مورد استفاده قرار گیرند. از روش‌های جدید آموزشی که با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات پا به عرصه آموزش نهاده‌اند، می‌توان به آموزش الکترونیکی و در پی آن به آموزش ترکیبی اشاره نمود (بدیعی و فرج‌اللهی، ۱۳۹۵: ۱۵). آموزش ترکیبی یک اصطلاح نسبتاً جدید است؛ اما مفهوم آن برای چندین دهه مانند آموزش مجازی وجود داشته است و به‌عنوان یک یادگیری شامل یادگیری چهره به چهره، یادگیری الکترونیک زنده و یادگیری به شیوه خاص است (پینتو؛ سانچز؛ گارسیا و کاسیلاس^۱، ۲۰۱۷: ۶۳۳). اصطلاح آموزش ترکیبی به نسل سوم از سیستم‌های آموزش از راه دور گفته می‌شود. نسل اول، شامل آموزش مکاتبه‌ای بود که روش‌ها و ابزارهای آموزشی یک‌طرفه از قبیل ایمیل، رادیو و تلویزیون را به کار می‌گرفت؛ نسل دوم، آموزش از راه دور مبتنی بر فناوری‌های صرف از قبیل یادگیری مبتنی بر وب و یادگیری مبتنی بر رایانه بود و نسل سوم که یادگیری ترکیبی است و به‌عنوان یک روش برای حداکثر کردن مزایای روش آموزش رو در رو و فناوری

1. Pinto, Sánchez, García, & Casillas.

چندگانه برای یادگیری توصیف می‌شود (آکیوز و سمسا، ۲۰۰۹: ۱۷۴۵). یادگیری ترکیبی به‌عنوان موج سوم محیط‌های یادگیری، بعد از محیط‌های حضوری و الکترونیکی در دانشگاه‌ها و سازمان‌های آموزشی مرسوم شده است که هدف عمده آن بهبود کیفیت یادگیری، بسط دامنه پوشش و کاهش هزینه‌هاست (سراجی، ۱۳۹۷: ۱). رویکرد آموزش ترکیبی، از اوایل قرن بیستم به رایج‌ترین رویکرد تربیتی تبدیل شد (گازر و کانر، ۲۰۱۴: ۱). در حال حاضر نگرش جدیدی در فناوری آموزشی وجود دارد که در آن محیط‌های فیزیکی و مجازی برای پشتیبانی از یادگیری در دوره‌های آموزشی ترکیب می‌شوند. آموزش ترکیبی، به‌ویژه در پاسخ به پیچیدگی دو محیط و تلاش برای جاسازی آن به عنوان محیط یادگیری مورد قبول، توانایی بهبود یادگیری را دارد (ملاد، ۲۰۱۹: ۶۱۱). هدف این تکنیک دستیابی به اهداف یادگیری با ترکیب یادگیری کلاسی با آموزش از راه دور است (برلیانا و آردی، ۲۰۲۲: ۳۲۳).

آموزش ترکیبی منطقی‌ترین و طبیعی‌ترین سیر تکامل تدریجی برنامه‌های یادگیری می‌باشد (عجم؛ جعفری ثانی؛ مهram؛ آهنچیان، ۱۳۹۲: ۶۵)، لذا شواهد موجود حاکی از آن است که آموزش ترکیبی می‌تواند منجر به برخی نتایج مثبت شود، اما تاثیر بر یادگیری فراگیران می‌تواند بستگی به موضوع محتوا و نوع یادگیری ترکیبی داشته باشد (فاضل و برایانت، ۲۰۱۹: ۵۱). آموزش ترکیبی مزایای بسیاری دارد که باعث محبوبیت بیشتر در بین معلمان و دانش‌آموزان می‌شود. برخی از این مزایا را می‌توان به‌صورت زیر برشمرد: ۱- با استفاده از ترکیبی از تکنیک‌ها و فناوری‌های آموزشی مختلف، یادگیری ترکیبی می‌تواند پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را بهبود بخشد. ۲- یادگیری ترکیبی را می‌توان برای فراگیران با سبک‌ها و سطوح مختلف یادگیری اعمال کرد. ۳- یادگیری ترکیبی باعث صرفه‌جویی در هزینه و کاهش هزینه‌های آموزشی عمومی می‌شود. ۴- استفاده از تکنیک‌های مختلف آموزشی توجه فراگیران را به موضوع درسی جلب می‌کند. ۵- با استفاده از ترکیب آموزش چهره به چهره و سایر تکنیک‌های آموزشی، فراگیران می‌توانند از هر جایی به دانش دسترسی داشته باشند تا

1. Akyüz, H. İ., & Samsa, S.
 2. Güzer & Caner
 3. Milad
 4. Fazal & Bryant

زمانی که با معلمان روبرو شوند (کوشه^۱، ۲۰۱۰: ۲۷۹۶). یادگیری خودراهبر، تعاملات و مشارکت‌های اجتماعی (لیندسای^۲، ۲۰۰۴)، چگونگی یادگیری، تولید و ارزشیابی دانش، یادگیری مادام‌العمر و مستقل (فووک^۳ و همکاران، ۲۰۰۵) از طریق آموزش ترکیبی بهتر قابلیت تحقق دارد (به نقل از عجم؛ جعفری ثانی؛ اکبری بورنگ، ۱۳۹۶: ۲). همچنین به طور مشابه، واترستون^۴ (۲۰۱۲)، آکویونلو^۵ و سویلو^۶ (۲۰۱۱) معتقدند که آموزش ترکیبی یک رویکرد چندوجهی است که تجربه یادگیری غنی‌تری را از طریق ادغام مزایای یادگیری الکترونیکی و مزایای کلاس‌های سنتی حضوری ایجاد می‌کند (هانی^۷، ۲۰۱۸: ۲۴). البته برخی هم یادگیری تلفیقی را ایده‌ای نامناسب قلمداد کرده‌اند و معتقدند این رویکرد، آموزش سنتی را به چالش کشیده است و پیاده‌سازی بسترهای تدریس برخط و یادگیری سیار را ترغیب می‌سازد. در پاسخ به این طرز فکر، موسکال و دوزبان و هارتمن^۸ (۲۰۱۶) گفته‌اند: در صورت برنامه‌ریزی و پشتیبانی درست، پیاده‌سازی یادگیری و آموزش ترکیبی نه تنها خوفناک نیست، بلکه می‌تواند باعث تحول عمیق و مثبت آموزش و یادگیری در مؤسسه‌های آموزشی شود. تحقق این مهم، نیازمند رعایت اصولی است که از مهم‌ترین آن‌ها، ارزشیابی مستمر تأثیرات این رویکرد بر مدرسان، فراگیران و دیگر عناصر نظام آموزشی است (به نقل از اسفیجانی، ۱۳۹۷: ۴۸). طراحی محیط آموزش ترکیبی: طراحی آموزش ترکیبی یک موضوع پیچیده است که شامل عوامل موثر بر اثربخشی یک دوره ترکیبی است. تجربه یادگیری فراگیران نقش مهمی در طراحی دوره ترکیبی دارد، خصوصاً اینکه تجربه یادگیری بین یک دوره سنتی و یک دوره ترکیبی تفاوت دارد (لاو؛ گنگ؛ لی^۹، ۲۰۱۹: ۵). علاوه بر این، در همه‌گیری کووید-۱۹، آموزش ترکیبی به یک تکنیک یادگیری تبدیل شد که توسط مدرسان و فراگیران در فرآیند یادگیری و تدریس مورد استفاده قرار می‌گیرد (برلیانا و آردی، ۲۰۲۲: ۳۲۲). یادگیری ترکیبی با ترکیب دو نوع آموزش چهره به چهره

1. Kose
2. Lindsay
3. fook
4. Watterston
5. Akkoyunlu
6. Soyly
7. Hani
8. Moskal, Dziuban, & Hartman
9. Law, K. M., Geng, S., & Li, T.

حضوری و آموزش آنلاین جهت رفع محدودیت‌ها و استفاده از فرصت‌های هر دو نوع آموزش پدید آمد و تغییرات فناوری نیز زمینه را فراهم تر ساخت (عباسی کسائی؛ محبوب؛ وثوقی، ۱۴۰۰: ۱۲۵). در این راستا برخی از محققان معتقدند عنصر آنلاین نباید صرفاً به آموزش مبتنی بر کلاس درس اضافه شود، بلکه آموزش ترکیبی مستلزم ادغام مؤثر روش‌های مجازی و چهره به چهره است (باویر و چمبرز^۱، ۲۰۱۷: ۱۷). طراحی محیط‌های آموزش ترکیبی چهار چالش کلیدی را به همراه دارد که عبارتند از: ۱- گنجاندن انعطاف‌پذیری، ۲- تقویت تعامل، ۳- تسهیل فرآیندهای یادگیری فراگیران، و ۴- تقویت یک جو یادگیری عاطفی (بولنز؛ دی وور؛ ووت^۲، ۲۰۱۷: ۲). آموزش ترکیبی در حال حاضر به بخشی حیاتی از فعالیت آموزشی در بسیاری از رشته‌ها و زمینه‌های مختلف تحصیلی تبدیل شده است. آموزش ترکیبی به مربیانی (مدرسان) نیاز دارد که به‌طور کامل در مورد برنامه‌ریزی، اجرا و مدیریت کلاس تجدید نظر کنند (عبدوهاب؛ حسین، عابدین، عثمان^۳، ۲۰۲۰: ۸۰۷). سلیمانی و رحمانیان (۱۳۹۸) نیز معتقدند یادگیری الکترونیکی برای همه موضوعات آموزشی مناسب نیست و ترکیبی از یادگیری الکترونیکی و چهره به چهره می‌تواند به موفقیت بهتر منجر شود. از سوی دیگر، دوره‌های تلفیقی زیربنای تغییر مسئولیت‌ها برای معلمان و دانش‌آموزان هستند. به بیان دیگر، معلمان تسهیل‌کنندگان فرایند یادگیری و دانش‌آموزان کاشفان دانش‌اند. (سلیمانی و رحمانیان، ۱۳۹۸: ۱۰۸۸). از طرفی موفقیت یک دوره آموزشی به صلاحیت و نگرش معلم بستگی دارد. یک معلم باید مسیر اصلی یک برنامه آموزشی را کاملاً درک کند و از دانش و مهارت‌های لازم برای ارائه آموزش برخوردار باشد (لیو؛ هوانگ؛ چن^۴، ۲۰۰۷: ۱۰۶۷). آموزش ترکیبی دانش‌آموزان منفعل را که معمولاً فقط دانش دریافت می‌کنند، که مشخصه مدل تدریس سنتی است، به دانش‌آموزان فعالی که دانش خود را می‌سازند، تغییر می‌دهد (سوآرتاما و همکاران، ۲۰۱۹: ۵). در ساخت آموزش ترکیبی موفق، برگزارکنندگان دوره باید از قبل تصمیم بگیرند که کدام بخش از برنامه درسی باید چهره به چهره ارائه شود، و یا می‌تواند به صورت آنلاین یا با روش دیگری از آموزش الکترونیکی ارائه شود. تعادل بین آموزش

1. Bowyer, J., & Chambers, L.
2. Boelens et al.
3. Abd Wahab et al
4. Liaw, Huang & Chen

چهره به چهره و آموزش الکترونیکی، بسته به عواملی مانند نتایج یادگیری، سطح یادگیرنده، منابع الکترونیکی و تجربه مربی است (خان^۱ و همکاران، ۲۰۲۲: ۲۲۱).

در یک محیط آموزش ترکیبی، بخش قابل توجهی از یادگیری در خارج از موسسات آموزشی اتفاق می‌افتد، این به این دلیل است که آموزش ترکیبی روال‌های قابل انطباق و انعطاف‌پذیری را برای فرآیندهای یادگیری فراگیران ارائه می‌دهد، برخلاف روش یادگیری سنتی که در آن مخاطبین در برنامه‌های روتین و زمان‌بندی محدود هستند (بالوک؛ منصور؛ دالزیل، مک دونالد؛ هگازی^۲، ۲۰۲۲: ۱). بنابراین برای بهره‌مندی بیشتر از این قابلیت برجسته آموزش ترکیبی و برای برآورده ساختن نیازهای یک جامعه دیجیتال، از مؤسسات آموزشی انتظار می‌رود که انعطاف‌پذیری و فردی‌سازی بیشتری را فراهم کنند تا فراگیران این فرصت را داشته باشند که فرآیند یادگیری را با نیازهای خود و مراحل خاص زندگی خود تطبیق دهند (مولر و میلندنبرگ^۳، ۲۰۲۱: ۱).

از این روی اجرا و استفاده از شیوه‌های آموزشی ترکیبی در آموزش با هدف تغییر از معلم محور به پارادایم محور، منجر به افزایش سبک‌های یادگیری سازنده و مشترک و سپس بهبود استقلال یادگیری مخاطبین می‌شود (وانگ^۴ و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۲۹). به اعتقاد برخی متخصصان در طراحی آموزش ترکیبی، شش بعد مورد توجه ویژه‌ای می‌باشد: ۱- انعطاف‌پذیری یادگیری، ۲- یادگیری آنلاین، ۳- مدیریت مطالعه، ۴- فناوری، ۵- یادگیری کلاس درس، ۶- تعامل آنلاین (سابووالا و میشر^۵، ۲۰۲۱: ۱۳).

یادگیری ترکیبی، نیازمند تلاش‌های جدی، نگرش درست، بودجه مناسب و مدرسان و فراگیران بسیار با انگیزه برای اجرای موفقیت‌آمیز آن است. از آنجا که این ترکیب حالت‌های پیچیده و مختلفی دارد، سازماندهی کردن آن یک کار دشوار است (دانگوال^۶، ۲۰۱۷: ۱۲۹).

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش که به لحاظ هدف تحقیق توسعه‌ای است، روش پژوهش کیفی، مبتنی بر تحلیل مضمون مقالات متعدد علمی و ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته در بین خبرگان و

1. Khan et al.
2. Ballouk, R., Mansour, V., Dalziel, B., McDonald, J., & Hegazi, I.
3. Müller, C., & Mildenerberger, T.
4. Wong
5. Saboowala, R., & Manghirmalani Mishra, P.
6. Dangwal

متخصصان آموزش در سازمان فراجا و اعضای هیئت علمی چند دانشگاه کشور انجام گرفته است. در قسمت تحلیل مضمون، از اسناد بالادستی سازمان فراجا، مقالات علمی فارسی و لاتین با موضوعات منطبق و یا تشابه موضوعی نسبتاً بالا و مناسب برای تحلیل محتوا استفاده شد. روش نمونه گیری در قسمت مصاحبه این تحقیق، در بین خبرگان سازمان فراجا و در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه ها به صورت هدفمند ملاک محور بوده است. در این تحقیق جهت مصاحبه ۱۹ نفر متخصص در حوزه آموزش که غالباً از خبرگان، مسئولین اجرایی حوزه آموزش در ستاد سازمان فراجا و یا اعضای هیئت علمی دانشگاه با رشته های تحصیلی مرتبط با موضوع تحقیق از قبیل مدیریت آموزشی، برنامه ریزی درسی و مدیریت منابع انسانی بوده و تجربه کاری در آموزش را داشته اند، انتخاب شدند. مصاحبه به صورت نیمه ساختار یافته شامل ۱۵ سؤال در زمینه های مختلف آموزش کارکنان در سازمان فراجا و در راستای طراحی الگوی آموزش ترکیبی بود.

جدول شماره ۱. مشخصات اعضای نمونه

مشخصات نمونه ها								
فراوانی	سابقه		مدرک تحصیلی			سمت		کل
	۱۵ تا ۲۰ سال	بالای ۲۰ سال	لیسانس	فوق لیسانس	دکتری	عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین و سایر دانشگاه ها	مسئولیت اجرایی در حوزه آموزش ناجا	
تعداد	۱۲	۷	۱	۲	۱۶	۱۰	۹	۱۹
درصد	۶۳	۳۷	۵	۱۱	۸۴	۵۳	۴۷	۱۰۰

همان گونه که در جدول شماره (۱) نیز مشخص شده است، میدان پژوهش شامل اساتید دانشگاهی درون و برون سازمانی متخصص آموزش، و همچنین خبرگان آموزش اعم از؛ مدیران و متخصصان فعال در واحدهای آموزشی و پژوهشی مرتبط با حوزه آموزش سازمان فراجا، بوده است.

برای سنجش روایی تحقیق حاضر، علاوه بر این که مضمون های فراگیر، سازمان دهنده و پایه بر اساس مبانی نظری و پیشینه انتخاب شده اند، نظرات جمعی از خبرگان نیز در این خصوص لحاظ شده است. همچنین برای کنترل مفاهیم استخراجی از مقایسه نظر پژوهشگر با یک خبره استفاده شد. زمانی که دو رتبه دهنده، پاسخگویان

را رتبه بندی می کنند، برای ارزیابی میزان توافق بین این دو رتبه دهنده از شاخص کاپای کوهن استفاده می شود. مقدار شاخص کاپا بین صفر تا یک نوسان دارد هرچه مقدار این سنجه به عدد یک نزدیک تر باشد، نشان دهنده توافق بیشتر بین رتبه دهندگان است، اما زمانی که مقدار کاپا به عدد صفر نزدیک تر باشد، توافق کمتر بین دو رتبه دهنده وجود دارد.

جدول شماره ۲. مقادیر اندازه توافق کاپای

مقدار	انحراف استاندارد	عدد معناداری
۰,۷۲۱	۰,۱۳۸	۰,۰۱۴
۱۷۷		تعداد موارد معتبر

با استفاده از نرم افزار SPSS مقدار عدد معناداری ۰,۰۱۴ و مقدار شاخص ۰,۷۲۱ محاسبه شد که در جدول شماره (۲) مشاهده می شود. با توجه به کوچکتر بودن عدد معناداری از ۰,۰۵ فرض استقلال کدهای استخراجی رد می شود. پس می توان ادعا کرد استخراج کدها پایایی مناسبی داشته است.

با توجه به اینکه سؤال اصلی پژوهش این بوده است که طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش ترکیبی در آموزش‌های ضمن خدمت پلیس جمهوری اسلامی ایران شامل چه ابعاد و شاخص‌هایی می باشد؟ برای پاسخ به این سؤال از روش تحلیل مضمون و مراحل شش گانه کلارک و براون استفاده شده است.

در این پژوهش برای جمع آوری داده‌های مرتبط با ادبیات پژوهش از روش کتابخانه‌ای (فیش برداری از کتب، پایان‌نامه، مقالات، مجلات پژوهشی، اسناد و مدارک) و برای جمع آوری داده‌های کیفی از روش میدانی (انجام مصاحبه‌ها) به منظور شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها استفاده شد. پس از مرور ادبیات آموزش ترکیبی و با توجه به پرسش اصلی تحقیق، پروتکل و پرسش‌های باز اصلی مصاحبه طراحی گردید، همچنین با توجه به ماهیت نیمه ساختار یافته مصاحبه، ضمن تحلیل پاسخ‌ها و به منظور روشن تر شدن توضیحات ارائه شده از سوی خبرگان، پرسش‌های دیگری طرح گردید. متوسط زمان مصاحبه‌ها ۴۵ دقیقه بوده است. در ابتدای هر مصاحبه، ضمن بیان هدف تحقیق تاکید شد که از مصاحبه‌ها تنها برای مقاصد پژوهشی استفاده خواهد شد و هویت افراد به هیچ وجه در گزارش‌های پژوهش و مقالات منتشره مشخص نخواهد شد. پس از کسب اجازه از مصاحبه شونده‌گان و موافقت آن‌ها، مصاحبه‌ها ضبط و در همان روز پیاده‌سازی و کدگذاری شد. فرایند کدگذاری، تا تحقق کفایت نظری ادامه یافت و

حد توقف انجام مصاحبه‌ها با این معیار مشخص و برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار MAXQDA استفاده شده است. و به منظور بومی‌سازی مؤلفه‌ها، کاهش ورودی‌ها و همچنین تعیین اهمیت ورودی‌ها نسبت به هم محدودیت وزنی در مدل اعمال شده است. برای انجام این کار پرسش‌نامه‌ای با ۳۱ سؤال که هر سؤال بیانگر یک مؤلفه می‌باشد، طراحی گردید و ۱۹ پرسش‌نامه که به تعداد پاسخ‌دهندگان می‌باشد، در اختیار آن‌ها قرار گرفت که تمام پرسش‌نامه‌ها جامع و کامل به‌دست آمد. این پرسش‌نامه‌ها براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد قید شده بود. بعد از پخش و جمع‌آوری پرسش‌نامه، برای تعیین مهم‌ترین مؤلفه‌ها از روش دلفی استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های مربوط به سابقه کار مصاحبه‌شوندگان نشان می‌دهد که ۶۳ درصد (۱۲ نفر) از پاسخ‌دهندگان دارای سابقه ۱۵ تا ۲۰ سال و ۳۷ درصد (۷ نفر) از پاسخ‌دهندگان دارای سابقه کاری بیشتر از ۲۰ سال می‌باشند. ۵ درصد (۱ نفر) دارای مدرک لیسانس، ۱۱ درصد (۲ نفر) دارای مدرک فوق لیسانس، ۸۴ درصد (۱۶ نفر) دارای مدرک دکتری می‌باشند. یافته‌های مربوط به شغل مصاحبه‌شوندگان نشان می‌دهد که ۵۳ درصد (۱۰ نفر) از پاسخگویان هیئت علمی و ۴۷ درصد (۹ نفر) از پاسخ‌دهندگان دارای مسئولیت اجرایی در حوزه آموزش فراجا، مدرس و پژوهشگر می‌باشند.

مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش تحلیل مضمون به‌صورت مختصر عبارت‌اند از: آشنایی با داده‌ها، ایجاد کدهای اولیه، جستجوی کدهای گزینشی، شکل‌گیری مضامین فرعی، تعریف و نام‌گذاری مضامین اصلی و تهیه گزارش داده‌های حاصل از تحلیل مضمون در این پژوهش، از طریق روش استقرایی به استخراج ۳۷۸ کد باز و ۱۹۲ کد گزینشی منجر شده است، که در ۴ عامل اصلی، ۱۱ مضمون فراگیر و ۳۱ مضمون سازمان‌دهنده دسته‌بندی شده است. این نتایج در جدول شماره سه نشان داده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد عوامل اصلی و مضامین فراگیر شناسایی شده آموزش ترکیبی در آموزش‌های ضمن خدمت فراجا عبارت‌اند از: عوامل انسانی (نیازسنجی، ویژگی‌های فراگیران، ویژگی‌های مدرسان)، عوامل فنی (فناوری، تجهیزات

و امکانات)، عوامل آموزشی (ویژگی‌های محتوا، روش‌ها و شیوه‌های آموزشی، طرح‌های آموزشی)، عوامل اجرایی (ارزیابی و کنترل، عوامل سازمانی).
جدول شماره ۳. مضامین اصلی و فرعی

مضامین فرآگیر	مضامین سازمان دهنده	برخی عناوین مضامین پایه
فناوری	نرم افزاری	برنامه‌های کاربردی مناسب، هوشمندسازی، فراهم بودن نرم‌افزار موردنیاز، فناوری ارتباطات، سامانه‌های اطلاعاتی، اینترنت سریع
	سخت افزاری	تجهیزات فناوری اطلاعات، زیر ساخت های فناوری، کامپیوتر و لپ‌تاپ، دست افزار (تبلت)
نیاز سنجی	شناخت نیازها	شناخت درست نیازهای آموزشی رده‌ها، توجه به تفاوت نیازها، شناسایی نیازهای آموزشی واقعی فراگیران
	برنامه‌ریزی	آینده نگری، تحلیل درست از وضعیت موجود،
	قابلیت اجرایی	کاربردی بودن الگو برای دوردست‌ترین رده‌های فراچجا، انتقال مطلوب آموزش
تجهیزات و امکانات	تجهیزات فیزیکی	ساختمان، تجهیزات و امکانات در بحث‌های میدانی، میز و صندلی، وایت‌برد، استفاده از ابزارهای نوین
	تجهیزات دانشی	تجهیزات کمک‌آموزشی، تناسب تجهیزات آموزشی با مأموریت‌ها، بهره‌مندی از امکانات الکترونیکی
ویژگی‌های فراگیران	قابلیت‌های فردی	توجه به ویژگی‌های یادگیرنده، توجه به ظرفیت‌ها و تفاوت‌های فردی، تفاوت فراگیران از حیث سبک یادگیری
	ویژگی‌های شخصیتی	تناسب دوره با درجه و رتبه فراگیران، تناسب دوره با سن فراگیران، تناسب دوره با تحصیلات فراگیران
ویژگی‌های مدرسان	تخصص و مهارت	مهارت مدرس در تولید محتوای درسی الکترونیکی، بکارگیری روش‌های متنوع آموزشی توسط مدرس، مهارت‌های الکترونیکی نحوه ارتباط مدرس با فراگیر، روابط استاد، رشد مهارت‌های ارتباطی
	مهارت ارتباطی	اثربخشی آموزش با مدرسان به روز، ارتقای علمی مدرسان، آشنا کردن آن‌ها با فناوری‌های نوین، افزایش فرصت‌های یادگیری برای اساتید
	توانمند سازی	کامل و جامع بودن منابع آموزشی، ایجاد منابع کافی، منابع آموزشی کافی، محتوا از بعد دانشی و مهارتی
ویژگی‌های محتوا	سودمندی	جذابیت محتوا، روزآمد بودن محتوا، تناسب منبع آموزشی با سطح فراگیران، محتوای صحیح
	کیفیت	محتوای با کیفیت، محتوای منظم و منسجم، منابع و متون استاندارد

محتوا	تنوع	
آموزش متنوع، استفاده از منابع متنوع و متفاوت، جدید بودن		
نقش تجربه محوری در اثربخشی، توجه به مهارت محور بودن شیوه آموزش، اهمیت آموزش به شیوه استاد شاگردی، آموزش مبتنی بر شایستگی	اثربخشی	روش ها و شیوه های آموزشی
استقبال از شیوه های جدید، آموزش مبتنی بر شبیه سازی، شیوه واقعیت افزوده، نگاه فناورانه و خلاقانه، یادگیری معکوس	نوآوری	
اهداف دوره، بومی سازی روش ها، تناسب شیوه آموزش با موضوع آموزش	تناسب	
راحتی کار در محیط آموزش الکترونیکی، ویژگی های صحیح یک آموزش، استانداردهای آموزشی	استانداردها	
طراحی آموزش اثر بخش متناسب با جغرافیا، توجه به تفاوت و تنوع مأموریت های فراجا در طراحی آموزشی	انعطاف پذیری	طرح های آموزشی
اهمیت کاربردی شدن الگوی آموزش، دستورالعمل اجرایی آموزش، واقعیت های عملی، آموزش های حین کار	کاربردی	
سنجش پیشرفت تحصیلی، بحث بازخورددهی، ارزیابی یادگیرندگان، تأکید بر خودآموزی کنترل شده	دریافت بازخورد	ارزیابی و کنترل
اشتراک مولفه های آموزش، تسهیم دانش، تبادل اطلاعات دانش و تجربیات	توزیع اطلاعات	
در اولویت بودن آموزش برای کارکنان و مسئولین، توجه به همکاری عوامل دخیل، ساختار سازمان، سیاست های تسهیل کننده	سیاست سازمان	
قوانین و مقررات اثربخش، قوانین و مقررات کُند کننده، صدور دستورالعمل های لازم	قوانین و مقررات	عوامل سازمانی
فرهنگ سازی، وجود پذیرش و درک سازمانی، تاثیر فرهنگ سازمانی بر فراگیران	فرهنگ سازمان	
حمایت همکاران، محیط جامعه، آموزش جامعه، تصورات و ادراکات جامعه	حمایت های اجتماعی	
تخصیص بودجه، تامین هزینه ها، سرمایه گذاری، پشتیبانی های اداری	حمایت مالی و اداری	حمایت و پشتیبانی
حمایت از حریم خصوصی، حق مالکیت فکری، تسهیل گر، تشویق فراگیران	حمایت های عاطفی	
استراتژی حمایت گرایانه، ساختار حمایت گرایانه، حمایت مدیران	حمایت سازمان	

جدول شماره ۴. فراوانی کدگذاری ها

ردیف	مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	درصد فراوانی
۱	فناوری	۲	۴۳	۱۱
۲	نیاز سنجی	۳	۳۵	۹
۳	تجهیزات و امکانات	۲	۱۸	۴.۷
۴	ویژگی های فراگیران	۲	۲۵	۶.۶
۵	ویژگی های مدرسان	۳	۴۶	۱۲
۶	ویژگی های محتوا	۴	۲۴	۶
۷	روش ها و شیوه های آموزشی	۳	۳۵	۹
۸	طرح های آموزشی	۳	۴۰	۱۰.۵
۹	ارزیابی و کنترل	۲	۲۵	۶.۶
۱۰	عوامل سازمانی	۳	۵۰	۱۳
۱۱	حمایت و پشتیبانی	۴	۳۷	۹.۷
جمع کل	۱۱	۳۱	۳۷۸	۱۰۰

برابر جدول شماره (۴)، مقوله عوامل سازمانی با تعداد ۵۰ تکرار کد و ۱۳ درصد در رتبه اول است، مقوله ویژگی های مدرسان با تعداد ۴۶ کد و ۱۲ درصد در رتبه دوم، و مقوله فناوری با تعداد ۴۳ کد و ۱۱ درصد در رتبه سوم قرار دارد.

جدول شماره ۵: ضریب کندال دور اول دلفی

تعداد اعضاء پانل	۱۶
ضریب کندال	۰.۵۶۲
کای اسکور	۱۹۲.۸۳۳
درجه آزادی	۳۰
معناداری	۰.۰۱۱

با توجه به مقدار ضریب کندال شماره (۵) که در دور اول، برابر با ۰/۵۶۲ بدست آمده است و نشان می دهد تقریباً پنجاه درصد هماهنگی بین دیدگاه ها وجود دارد. مقدار معناداری نیز ۰,۰۰ محاسبه شده است که نشان می دهد ضریب هماهنگی مشاهده شده معنادار است.

از این رو به جهت بیشتر شدن مقدار ضریب کندال و به حداقل رساندن اختلاف نظر بین اعضای پانل محاسبات دلفی در دور دیگر ادامه یافت. با توجه به مقدار ضریب کندال به دست آمده در دور دوم که نشان از توافق بیشتر و به معنای اتفاق نظر قوی

میان اعضای پانل خبرگان بوده، و از طرفی با توجه به اینکه تعداد اعضای پانل در این پژوهش بیش از ۱۰ نفر بودند؛ این میزان از ضریب کندال کاملاً معنادار محسوب و نیازی به ادامه دورهای دلفی در راندهای بعدی وجود نداشت.

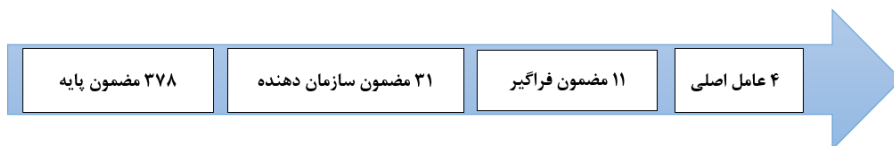
جدول شماره ۶. ضریب کندال دور دوم دلفی

۱۶	تعداد اعضا پانل
۰,۷۶۸	ضریب کندال
۲۰۱,۳۶۵	کای اسکویئر
۳۰	درجه آزادی
۰,۰۰۲	معناداری

همان طور که در جدول شماره (۶) مشاهده می شود، با توجه به غربالگری صورت گرفته، شاخص ها و مولفه های به دست آمده تحقیق توسط پانل دلفی مورد تایید قرار گرفته است.

بحث و نتیجه گیری

رویکرد بهره مندی از روش های آموزشی مناسب از مهمترین راهبردی های کمک کننده به مدیران سازمان فراجا است. در این راستا، مسئله کلیدی که پیش روی مدیران آموزشی سازمان فراجا قرار دارد، طراحی و به کارگیری الگوهای مناسب و بومی در جهت آموزش کارکنان در طول خدمت است، برای حل این مشکل امروزه مدل های متفاوتی در حوزه آموزش ضمن خدمت کارکنان وجود دارد که هر یک دارای نقاط قوت و ضعف متفاوتی هستند؛ اما آن چه که اهمیت دارد، وجود الگوی بومی متناسب با شرایط مأموریتی سازمان فراجا است که بتواند پاسخگوی نیازهای عملیاتی این سازمان باشد. از این رو، هدف از مسئله اساسی این پژوهش، ارائه الگوی آموزش ترکیبی برای آموزش های ضمن خدمت فراجا است. شکل شماره (۱) سیر تطور ظهور کدهای تحقیق تا مقولات اصلی را نشان می دهد.

شکل شماره ۱. سیر تطور مضامین پایه تا عوامل اصلی در تحقیق

مدل مفهومی پژوهش

بر اساس مضامین فراگیر شناسایی شده، مدل آموزش ترکیبی آموزش‌های ضمن خدمت فراجا در برگیرنده چهار عامل اصلی شامل: عوامل انسانی، عوامل فنی، عوامل آموزشی و عوامل اجرایی است. مدل این پژوهش به صورت شکل شماره (۲)، و در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی: الگوی آموزش ترکیبی در زمینه آموزش‌های ضمن خدمت سازمان فراجا چگونه است؟ خواهد بود.

شکل شماره ۲. مدل مفهومی پژوهش

در این پژوهش فرایند گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها به صورت هم‌زمان و موازی باهم به اجرا درآمد و این فرایند تا مرز کفایت نظری مضامین پایه و مضامین سازمان‌دهنده ادامه یافت. به این ترتیب در نهایت ۱۱ مضمون فراگیر شکل گرفت که

می توان در راستای پاسخ به سؤال دوم پژوهش، مبنی بر: مقوله های اصلی الگوی آموزش ترکیبی در زمینه آموزش های ضمن خدمت سازمان فراجا کدامند؟ آن ها را در چهار دسته «عوامل انسانی»، «عوامل فنی»، «عوامل آموزشی» و «عوامل اجرایی»، طبقه بندی نمود.

مرور ادبیات تحقیق حاکی از این است که آموزش ترکیبی تحول نوین آموزش و یادگیری در قرن ۲۱ است و به این دلیل شکل گرفته است تا ضمن بهره گیری از مزایای زیاد آن چالش های آموزش حضوری و آموزش الکترونیکی را که به صورت جداگانه برگزار می شوند مرتفع سازد. همچنین ادبیات تحقیق نشان داد که بر سر راه پیاده سازی این آموزش عوامل و موانع مؤثری نهفته است که کیفیت این آموزش را تحت تأثیر خود قرار می دهد. به علاوه مشخص گردید که پیشتر الگوی جامعی پیرامون آموزش ترکیبی در سازمان فراجا ارائه نشده است. براین اساس مطالعه حاضر درصدد بود الگوی آموزش ترکیبی را طراحی و اعتبار آن را مورد سنجش و ارزیابی قرار دهد.

در راستای پاسخ به سؤال سوم پژوهش مبنی بر: مقوله های فرعی الگوی آموزش ترکیبی در زمینه آموزش های ضمن خدمت سازمان فراجا کدام اند؟ در این خصوص، همان طور که در شکل شماره ۲ (۲) نیز مشهود است، نتایج و یافته های پژوهش نشان داد؛ اولین مضمون فراگیر به دست آمده در خصوص عوامل انسانی، «نیازسنجی» است، بررسی ادبیات نظری تحقیق و نتایج به دست آمده از تحقیق نشان می دهد که قبل از هر اقدام آموزشی، شناخت نیازهای آموزشی واقعی فراگیران و بخش های مختلف سازمان فراجا از اهمیت و اولویت برخوردار می باشد، همچنین «برنامه ریزی» در خصوص رفع نیازهای آموزشی شناسایی شده و «قابلیت اجرایی» و عملی شدن این برنامه ها در سازمان فراجا از مضامین سازمان دهنده ای است که در ذیل مضمون فراگیر «نیازسنجی» شناسایی شده اند. دومین مضمون فراگیر شناسایی شده از عوامل انسانی، «ویژگی های مربوط به فراگیران» یا همان کارکنان سازمان فراجا است، در این خصوص، «قابلیت های فردی» فراگیران یکی از مضامین سازمان دهنده شناسایی شده است که توجه به ظرفیت های فردی یادگیرنده، و تفاوت فراگیران از حیث سبک یادگیری، مورد تأکید بوده است. مضمون سازمان دهنده دیگر، «ویژگی های شخصیتی فراگیران» است، در این خصوص نیز تفاوت کارکنان سازمان فراجا از حیث درجه و رتبه سازمانی، سن خدمتی و سن تقویمی، و تحصیلات، ایجاب می کند که تناسب دوره های

آموزشی پیش‌بینی شده با ویژگی‌های فراگیران مورد توجه مدیران و طراحان آموزشی باشد. سومین مضمون فراگیر شناسایی شده در ذیل عوامل انسانی، «ویژگی‌های مدرسان» است. در این خصوص یکی از مضامین سازمان‌دهنده، «تخصص و مهارت» مدرسان است، که با توجه به شرایط خاص آموزش ترکیبی، مدرسان این نوع آموزش باید از تخصص و مهارت کافی برای بهره‌برداری و استفاده از فناوری‌های الکترونیکی آموزشی، توانایی تولید محتوای آموزشی مورد نیاز، و به‌کارگیری روش‌های متنوع آموزشی، برخوردار باشند. لزوم برخورداری از «مهارت ارتباطی»، مضمون سازمان‌دهنده دیگری است که به جهت اهمیت برقراری ارتباط مناسب مدرسان با فراگیران، مورد توجه قرار گرفته است. مضافاً اینکه توسعه و پیشرفت فناوری‌های نوین آموزشی، روش‌های جدید تدریس، تولید علوم جدید در حوزه‌های مختلف، ضرورت توانمندسازی مدرسان و به‌روزر کردن دانش و مهارت‌های آنان مورد تاکید متخصصان و خبرگان می‌باشد، لذا عنوان «توانمندسازی مدرسان» جزو مضامین سازمان‌دهنده در این تحقیق شناسایی شده است.

در خصوص عوامل فنی، دو مضمون فراگیر شناسایی شده؛ «فناوری» و «تجهیزات و امکانات» هستند شامل مضامین سازمان‌دهنده؛ «نرم‌افزاری» و «سخت‌افزاری»، می‌باشد و به جهت اهمیت مسائلی از قبیل؛ زیرساخت‌های فناوری و فراهم‌بودن نرم‌افزار و سامانه‌های مورد نیاز در آموزش ترکیبی، مورد توجه بوده است، همچنین مضمون فراگیر «تجهیزات و امکانات» در آموزش ترکیبی از جایگاه برجسته‌ای برخوردار می‌باشد، چرا که تهیه و تامین تجهیزات و امکانات مناسب از قبیل فضای آموزشی، ابزارهای آموزشی و کمک‌آموزشی از حیث دو مضمون سازمان‌دهنده «دانشی» و «فیزیکی» در این نوع آموزش ضروری می‌باشد.

در رابطه با «عوامل آموزشی» در این الگو، سه مضمون فراگیر عبارتند از؛ «ویژگی‌های محتوا»، «روش‌های آموزشی» و «طرح‌های آموزشی». مضمون «ویژگی‌های محتوا» به گونه‌ای در این تحقیق شناسایی شده است که، چهار مضمون سازمان‌دهنده یعنی؛ «جامعیت»، «سودمندی»، «کیفیت» و «تنوع»، ویژگی‌هایی هستند که به دلیل اینکه محتوای آموزشی، علاوه بر موضوعات درسی تئوری و دانشی، دروس مهارتی را نیز شامل شود. همچنین محتوای آموزشی پیش‌بینی شده، با سطح علمی و مهارتی فراگیران

متناسب بوده و به نیازهای آموزشی واقعی فراگیران بپردازد و به عبارتی برای فراگیران سودمند باشد و آنان را در ارتقاء مهارت های شغلی یاری نماید. از سوی دیگر استفاده از محتوای منظم و منسجم، باکیفیت، متنوع و جدید، دغدغه دیگری است که برای اثربخشی بیشتر آموزش ترکیبی از اهمیت بالایی برخوردار هستند. مضامین " اثربخشی"، "نوآوری"، و "تناسب"، سه مضمون سازمان دهنده مربوط به مضمون "روش های آموزشی" هستند که به دلیل اهمیت و لزوم اثر بخش بودن روش آموزشی مورد استفاده، داشتن نگاه فناورانه و خلاقانه مدرسین و عوامل اجرایی در انتخاب و بهره برداری از روش های آموزشی نوین، و متناسب بودن روش آموزشی پیش بینی شده، با اهداف آموزشی و هماهنگ با شرایط سازمان فراجا، از جمله دلایل مورد توجه قرار گرفتن این مضمون از نظر خبرگان و اسناد بالادستی سازمان فراجا بوده است.

در خصوص مضمون "طرح های آموزشی"، سه مضمون سازمان دهنده؛ "استانداردها"، "انعطاف پذیری"، و "کاربردی بودن"، مضامین شناسایی شده هستند که به ضرورت توجه مسئولین و کارشناسان طراحی آموزشی به این مسائل اشاره دارد. در این زمینه، رعایت استانداردهای طراحی آموزشی موجود، توجه به تفاوت و تنوع مأموریت های سازمان فراجا و طراحی دوره های آموزشی متناسب با شرایط این سازمان، و نگاه واقع بینانه و در نظر داشتن واقعیت های موجود، و توجه به کاربردی بودن آموزش طراحی شده در سطح رده های سازمان فراجا، از نکات کلیدی و پایه محسوب می شوند.

سه مضمون فراگیر؛ "ارزیابی و کنترل"، "عوامل سازمانی" و "حمایت و پشتیبانی"، در ذیل "عوامل اجرایی" طبقه بندی شده اند. برابر نتایج به دست آمده از تحقیق، دو مضمون سازمان دهنده؛ "دریافت- بازخورد" و "توزیع اطلاعات"، در خصوص مضمون "ارزیابی و کنترل" شناسایی شده اند که در این راستا بحث بازخورددهی و ارزیابی یادگیرندگان، و تسهیم دانش و تبادل اطلاعات و تجربیات مابین فراگیران و مدرس، مورد توجه و تاکید خبرگان و منابع علمی بررسی شده در تحقیق می باشد. در خصوص "عوامل سازمانی"؛ سه مضمون "سیاست سازمان"، "قوانین و مقررات"، و "فرهنگ سازمان" مورد شناسایی و طبقه بندی قرار گرفته است. آنچه که در این راستا مهم بوده و در آموزش ترکیبی موثر می باشد مواردی از قبیل؛ اتخاذ سیاست های

تسهیل‌کننده از سوی سازمان و در اولویت‌بودن امر آموزش در سازمان است. تدوین و اجرای قوانین و مقررات اثر بخش، تعدیل و حذف برخی دستورالعمل‌های موجود که گند کننده مسیر اجرای آموزش‌های اصولی هستند، و همچنین پذیرش و درک سازمانی مناسب از امر آموزش و فرهنگ‌سازی مطلوب در خصوص لزوم آموزش کارکنان با بهره‌گیری از روش‌های مناسب مانند آموزش ترکیبی می‌باشند که مورد توجه خبرگان بوده است. در خصوص "حمایت و پشتیبانی"؛ مضامین سازمان دهنده: "حمایت‌های اجتماعی"، "حمایت‌های مالی و اداری"، "حمایت‌های عاطفی" و "حمایت سازمان"، شناسایی و طبقه‌بندی شده‌اند. در این راستا حمایت و پشتیبانی همکاران از همدیگر در امر آموزش، آماده بودن شرایط و محیط جامعه از حیث آموزش، تخصیص بودجه مناسب و مورد نیاز آموزش کارکنان، لزوم پشتیبانی اداری و ستادی مناسب از برنامه‌های آموزشی، حمایت عاطفی و تشویق فراگیران و حتی مدرسان و کارکنان اجرایی آموزش، وجود ساختار سازمانی مناسب در حوزه آموزش کارکنان، و رویکرد حمایت‌گرانه مدیران سازمان، از جمله مواردی است که برابر نتایج به دست آمده تحقیق، مورد توجه قرار گرفته و ضروری تشخیص داده شده است.

نتایج این تحقیق از جهاتی با برخی از پژوهش‌های بررسی شده وجه تشابه و با برخی از پژوهش‌ها وجه افتراق دارد. از حیث توجه به امر برنامه‌ریزی آموزشی و ارزیابی، با پژوهش؛ ارچمبولت و دالا (۲۰۲۰)، و از حیث توجه به توانایی‌های فراگیران، تعامل با دیگران، و تفاوت‌های فردی با پژوهش‌های؛ نقیپور و محمودی (۱۳۹۸) و وانگ و همکاران (۲۰۱۹)، از حیث توجه به امر مهارت‌های مورد نیاز مدرسان، و ویژگی‌های مدرسان با پژوهش‌های براگمن و همکاران (۲۰۲۱) و بوسچ، منتز و ریستما (۲۰۲۰)، از حیث فناوری، و انتظارات از مدرسان، با پژوهش ارچمبولت و دالا (۲۰۲۰)، از حیث توجه به امر طراحی آموزشی و انعطاف‌پذیری با پژوهش‌های؛ عسکری و محمودی (۱۳۹۸)، صادقی تبار و شریعتمداری (۱۳۹۹) و مهربان (۱۳۹۵)، و از حیث توجه به امر ویژگی‌های محتوا با پژوهش‌های عسکری و محمودی (۱۳۹۸)، و محمدی و همکاران (۱۳۹۶)، مشابه بوده است. در نهایت، نتایج به‌دست آمده این تحقیق و الگوی پیشنهادی، بیشترین شباهت را به مدل ارائه‌شده توسط بدرل اچ. خان^۱ (۲۰۰۳)، که

1 Badrul, H. Khan

یکی از جامع ترین مدل های ارائه شده در این خصوص می باشد، دارد؛ لیکن وجه افتراقی که نسبت به پژوهش های مورد بررسی قرار گرفته و به خصوص مدل بدرل خان (۲۰۰۳) که مورد توجه محقق بوده دارد، این است که در مدل بدرل خان هشت بُعد: (آموزشی، فنی، ارتباطی، ارزشیابی، مدیریتی، منابع پشتیبانی، سازمانی، و اخلاقی) برای آموزش ترکیبی معرفی شده، در صورتی که در الگوی طراحی شده در این تحقیق، چهار عامل (بعد): (عوامل انسانی، عوامل فنی، عوامل آموزشی، عوامل اجرایی)، به عنوان عوامل اصلی و موثر در آموزش ترکیبی شناسایی و ارائه شده است، که به نظر می رسد؛ مقوله های الگوی پیشنهادی این تحقیق نسبت به سایر الگوهای موجود به صورت منطقی تر، و کاربردی تر طبقه بندی و طراحی شده است، و این الگو ضمن تأیید یافته های پژوهش های فوق الذکر، بر وجود سایر مؤلفه ها، از قبیل: قابلیت اجرایی، کاربردی، تناسب، فرهنگ سازمانی، قوانین و مقررات سازمانی، اثر بخشی، استانداردهای طراحی، ویژگی های فراگیران، ویژگی های مدرسان، سودمندی، جامعیت، کیفیت و تنوع محتوا، دریافت بازخورد، که در تحقیقات پیشین مورد بررسی قرار نگرفته بود، تأکید دارد. علاوه بر این، محققین در این پژوهش به امر آموزش های ضمن خدمت کارکنان توجه ویژه داشته است، و این موضوع که آموزش سازمانی و آموزش کارکنان در ذیل آموزش بزرگسالان قرار دارد، و آموزش بزرگسالان نیز از شرایط ویژه ای برخوردار است، موجب گردیده که با پژوهش های صورت گرفته که عمدتاً در حیطه آموزش های دانش آموزی و یا دانشجویی قرار دارند، متفاوت باشد. همچنین در الگوی طراحی شده شرایط سازمان فراجا به صورت ویژه مد نظر محقق بوده و نتایج حاصل از پژوهش نیز حاکی از آن است که الگوی آموزشی متناسب با مأموریت های سازمان فراجا و بومی طراحی شده است، و از این جهت دارای نوآوری خاص خود می باشد.

با توجه به نتایج این پژوهش و اینکه شاخص ها و مولفه های به دست آمده تحقیق توسط پانل دلفی مورد تأیید قرار گرفته است، می توان نتیجه گرفت که یافته های این پژوهش براساس دیدگاه های برآمده از بافت تربیت و آموزش سازمان و با استفاده از روش شناسی کیفی و تعمق در یافته ها استخراج شده است. بنابراین با عنایت به اینکه در تدوین الگوی آموزش ترکیبی آموزش های ضمن خدمت سازمان فراجا، ادبیات نظری تحقیق، اسناد بالادستی از قبیل نظام جامع تربیت و آموزش سازمان فراجا

مورد توجه قرار گرفته است، همچنین نظرات برآمده، از طریق مصاحبه با اساتید دانشگاهی متخصص در حوزه آموزش، مدیران و خبرگان علمی تربیت و آموزش سازمان فراجا با رویکردی استقرایی به دست آمده است، می‌توان ادعا کرد که این الگو کاملاً مناسب و علمی است و قابلیت سنجش، پایش تمام عناصر مؤثر و قابلیت آسیب‌شناسی هم‌زمان در مراحل اجرای دوره را دارد و دلایلی متقن برای تأثیر بر بهبود مستمر و پاسخگویی به میزان تحقق اهداف، انتظارات و میزان اثربخشی آموزشی دارد.

پیشنهادها

با توجه به مزایا و ویژگی‌های زیادی که برای آموزش ترکیبی مترتب است، لازم است مسئولان و متصدیان آموزش در سازمان فراجا نیز به سمت استفاده و کاربرد این نوع آموزش گام بردارند تا همسو با پیشرفت‌های جهانی در زمینه استفاده از نوآوری‌های جدید در حیطه تدریس و یادگیری، به بهبود کیفیت یادگیری کارکنان، توسعه دانش و مهارت و به تبع آن ارتقای عملکردی آنان کمک نمایند. لذا با توجه به نتایج به‌دست آمده تحقیق پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- مدیران و متصدیان آموزش‌های ضمن خدمت فراجا به هنگام نیازسنجی، طراحی، اجرا و ارزشیابی دوره‌های آموزشی، به آموزش ترکیبی توجه کنند؛ چرا که این نوع رویکرد آموزشی، از نقاط قوت دو شیوه آموزش سنتی و الکترونیکی استفاده می‌کند.
- ۲- فرماندهان و مسئولان سازمان فراجا با تجهیز امکانات آموزشی رده‌های خدمتی از نظر سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، ضمن توسعه و افزایش کیفیت آموزش، به کنترل و کاهش هزینه‌ها بپردازند.
- ۳- فرهنگ‌سازی و آموزش در بین فرماندهان و کارکنان، به‌عنوان پیش‌نیاز تحول نظام‌های آموزشی در بهره‌گیری از آموزش ترکیبی، در سازمان فراجا در اولویت قرار گیرد.
- ۴- با توجه به نقش تسهیل‌گری مدرسان در آموزش ترکیبی، توانمندسازی و آشنایی مدرسان با فناوری‌ها و روش‌های نوین آموزشی برای تسهیل آموزش و یادگیری، مورد توجه مدیران آموزشی سازمان فراجا قرار گیرد.
- ۵- به‌منظور بهره‌مندی از حمایت‌های سازمانی و اجرای دقیق و کامل آموزش ترکیبی، پیش‌بینی لازم از سوی متولیان امر برای تصویب دستورالعمل‌ها و مقررات سازمانی

مرتبط با به‌کارگیری آموزش ترکیبی در آموزش‌های ضمن خدمت سازمان فراجا به‌عمل آید.

تشکر و قدردانی

شایسته است از زحمات کلیه اساتید و خبرگان و کارکنان محترم که در طول انجام این پژوهش مشارکت داشته و محققین را یاری کردند، تشکر و قدردانی کنیم.

منابع

- اسفیجانی، اعظم. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر آموزش ترکیبی بر عملکرد تحصیلی و رضایت دانشجویان. رویکردهای نوین آموزشی، ۱۳(۲۷)، ۴۵-۶۶
 Doi: 10.22108/NEA.2018.101686.1015
- بدیعی، الهه؛ فرج‌اللهی، مهران. (۱۳۹۵). تأثیر محتوای طراحی شده بر مبنای هر یک از هوش‌های چندگانه‌گاردنر در حیطه تعاملی، بر یادگیری دانش‌آموزان هنرستانی، در آموزش ترکیبی. پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۱۳(۲)، ۱۳-۲۲.
http://jsr-e.khuisf.ac.ir/article_534429.html
- زندى، بهمن؛ معصومی فرد، مرجان. (۱۴۰۰). ارائه مدل آموزش ترکیبی زبان فارسی به خارجیان. فصلنامه علمی پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، ۹(۳)، ۸۰-۶۳.
 doi: 10.30473/etl.2022.61971.3681
- سالاری، ضیاء‌الدین؛ کرمی، مرتضی. (۱۳۹۳). مقایسه تأثیر سه شیوه آموزش الکترونیکی، ترکیبی و حضوری بر واکنش و یادگیری در آموزش صنعتی. رویکردهای نوین آموزشی. ۹(۲)، ۵۸-۲۷.
https://nea.ui.ac.ir/article_19118.html
- سراجی، فرهاد. (۱۳۹۷). یادگیری ترکیبی در آموزش از دور: مطالعه تطبیقی چند دانشگاه منتخب. فصلنامه ایرانی آموزش از دور، ۱(۱)، ۲۴-۹.
https://idej.journals.pnu.ac.ir/article_4201_0.html?lang=fa
- سلیمانی، حسن؛ رحمانیان، محبوبه. (۱۳۹۸). بازنگری فناوری در یادگیری: خودکنترلی و خودتنظیمی در یک دوره تلفیقی. پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی (پژوهش زبان‌های خارجی)، ۹(۴)، ۱۰۸۵-۱۱۰۴.
 Doi:10.22059/JFLR.2019.280167.622
- صادقی‌تبار، پروین؛ شریعتمداری، مهدی. (۱۳۹۹). شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های آموزش مداوم جامعه پزشکی مبتنی بر یادگیری ترکیبی با رویکرد توسعه پایدار. فصلنامه علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، ۹(۲)، ۶۳-۸۲.
 doi: 10.30473/ee.2021.7537

ضرابیان، فروزان. (۱۳۹۷). تاثیر روش یاددهی- یادگیری ترکیبی بر یادگیری، انگیزش و علاقه به درس آناتومی در دانشجویان علوم پزشکی. پژوهش در آموزش علوم پزشکی، ۱۰(۱)، ۶۳-۷۱.

doi: 10.29252/rme.10.1.63

عباسی کسانی، حامد؛ مهري، داریوش؛ محبوب، حسن؛ وثوقی، عبدالله. (۲۰۲۱). عوامل مؤثر بر به کارگیری یادگیری ترکیبی در آموزش عالی. آموزش در علوم انتظامی، ۹(۳۲)، ۱۱۹-۱۴۸.

doi: 10.22034/tps.2021.96935

عبدالرحیمی، محمد؛ عبدالرحمانی، رضا. (۱۴۰۰). ویژگی های شغلی و مهارت های پلیس ایرانی-اسلامی. فصلنامه مدیریت پر آموزش انتظامی، ۱۴۰۰(۵)، ۱۴۶-۱۰۷.

doi: 10.22034/mape.2022.1265854.1144

عجم، علی اکبر؛ جعفری ثانی، حسین؛ اکبری بونگ، محمد. (۱۳۹۶). طراحی الگوی برنامه درسی آموزش ترکیبی برای نظام آموزش عالی بر اساس الگوی آکر. پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۱۴(۲)، ۱-۱۶.

http://jsr-e.khuisf.ac.ir/article_۵۳۴۴۸۰.html

عجم، علی اکبر؛ جعفری ثانی، حسین؛ مهرام، بهروز؛ آهنچیان، محمدرضا. (۱۳۹۲). بررسی نقش انگیزش تحصیلی و مهارت های رایانه ای دانشجویان در دیدگاه آنان نسبت به رویکرد یادگیری ترکیبی. فصلنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۴(۳)، ۶۳-۸۲.

Doi: 20.1001.1.20086369.1392.4.15.4.2

محمدنژاد، رحمان؛ محمودی، مهدی. (۱۳۹۹). نقش شبکه های مجازی در توسعه یادگیری و آموزش ترکیبی. هفتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی، روانشناسی و مشاوره ایران، تهران.

<https://civilica.com/doc/1140618>

مهربان، زهرا. (۱۳۹۵). یادگیری ترکیبی، رویکردی منعطفانه برای طراحی مدل آموزش ضمن خدمت معلمان ایران در حوزه علم و فناوری نانو. نوآوری های آموزشی، ۱۵(۳)، ۵۷-۸۴.

http://noavaryedu.oerp.ir/article_۷۹۰۹۶.html

نجفی، حسین. (۱۳۹۸). مقایسه تأثیر آموزش به روش ترکیبی و سنتی در یادگیری. پژوهش در آموزش علوم پزشکی، ۱۱(۲)، ۵۴-۶۳.

<http://rme.gums.ac.ir/article-۷۵۳-۱-fa.html>

نقی پور، کبری؛ محمودی، مهدی. (۱۳۹۸). یادگیری ترکیبی و نقش آن در توسعه یادگیری. فصلنامه مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری، ۱(۱)، ۲۰-۲۴.

<http://noo.rs/Ni4zO>

فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۵). دستورالعمل توسعه آموزش‌های مجازی. معاونت تربیت و آموزش فراجا.

فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۳). سند راهبردی تربیت و آموزش فراجا. معاونت تربیت و آموزش فراجا.

فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۶). نظام جامع تربیت و آموزش فراجا. معاونت تربیت و آموزش فراجا.

وهابی، فرجام؛ یآوری بافقی، امیرحسین. (۱۳۹۸). الگوی جامع نظام آموزش‌های حین خدمت پلیس حرفه‌ای، معاونت تربیت و آموزش فراجا.

Abd Wahab, P., Husain, K., Abidin, A. A. Z., & Othman, H. (2020). A CONCEPTUAL ANALYSIS IN ENHANCING STUDENT'S LEARNING SKILLS VIA BLENDED LEARNING. *Persidangan Antarabangsa Sains Sosial dan Kemanusiaan. ke-5 (PASAK5 2020) – Dalam Talian*. 806-821.

Akyüz, H. İ., & Samsa, S. (2009). The effects of blended learning environment on the critical thinking skills of students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1744-1748

<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.308>

Archambault, L., & Dalal, M. (2020, April). Exploring Blended Learning Perceptions Among International Secondary Educators. In *Society for Information Technology & Teacher Education International Conference* (pp. 680-685). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). <https://www.learntechlib.org/primary/p/215809/>.

Ballouk, R., Mansour, V., Dalziel, B., McDonald, J., & Hegazi, I. (2022). Medical students' self-regulation of learning in a blended learning

environment: a systematic scoping review. *Medical Education Online*, 27(1), 2029336. <https://doi.org/10.1080/10872981.2022.2029336>

Berliana, W., & Ardi, H. (2022, February). An Analysis of Platforms in Blended Learning during Covid-19 Pandemic to Improve Speaking Skill in ELT Classroom. In *67th TEFLIN International Virtual Conference & the 9th ICOELT 2021 (TEFLIN ICOELT 2021)* (pp. 322-327). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220201.058>

Boelens, R., De Wever, B., & Voet, M. (2017). Four key challenges to the design of blended learning: A systematic literature review. *Educational Research Review*, 22, 1-18.

Borah, A. C. (2020). Blended learning: A practical approach for better learning experience. *Cinnamara College Publication Cinnamara, Jorhat-8, Assam*, 185.

Bosch, C., Mentz, E., & Reitsma, G. (2020). Cooperative learning as a blended learning strategy: A conceptual overview. *Emerging Techniques and Applications for Blended Learning in K-20 Classrooms*, 65-87
DOI: 10.4018/978-1-7998-0242-6.ch004

Bowyer, J., & Chambers, L. (2017). Evaluating blended learning: Bringing the elements together. *Research Matters: A Cambridge Assessment Publication*, 23, 17-26.

Bruggeman, B., Tondeur, J., Struyven, K., Pynoo, B., Garone, A., & Vanslambrouck, S. (2021). Experts speaking: Crucial teacher attributes for implementing blended learning in higher education. *The Internet and Higher Education*, 48, 100772
<https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2020.100772>

Dangwal, K. L. (2017). Blended learning: An innovative approach. *Universal Journal of Educational Research*, 5(1), 129-136.

Fazal, M., & Bryant, M. (2019). Blended Learning in Middle School Math: The Question of Effectiveness. *Journal of Online Learning Research*, 5(1), 49-64. <https://www.learntechlib.org/primary/p/183899/>.

Güzer, B., & Caner, H. (2014). The past, present and future of blended learning: an in depth analysis of literature. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 4596-4603
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.992>

Hani, M. (2018). Blended learning in tertiary level of Bangladesh: Private universities in focus (Doctoral dissertation, East West University).

Kang, H. Y., & Kim, H. R. (2021). Impact of blended learning on learning outcomes in the public healthcare education course: a review of

flipped classroom with team-based learning. *BMC Medical Education*, 21(1), 18. <https://doi.org/10.1186/s12909-021-02508-y>

Khan, N. B., Erasmus, T., Jali, N., Mthiyane, P., & Ronne, S. (2022). Is blended learning the way forward? Students' perceptions and attitudes at a South African university. *African Journal of Health Professions Education*, 13(4), 218. DOI:10.7196/AJHPE.2021.v13i4.142

Kose, U. (2010). A blended learning model supported with Web 2.0 technology. *Journal of Social and Behavioral Science*. 2, 2794-2802
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.417>

Law, K. M., Geng, S., & Li, T. (2019). Student enrollment, motivation and learning performance in a blended learning environment: The mediating effects of social, teaching, and cognitive presence. *Computers & Education*, 136, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.02.021>

Liaw, S. S., Huang, H. M., & Chen, G. D. (2007). Surveying instructor and learner attitudes toward e-learning. *Computers & education*, 49(4), 1066-1080.

Milad, M. (2019). The Pedagogical Development of Blended Learning. In *English Language Teaching Research in the Middle East and North Africa* (pp. 609-635): Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98533-6_27

Müller, C., & Mildenerger, T. (2021). Facilitating flexible learning by replacing classroom time with an online learning environment: A systematic review of blended learning in higher education. *Educational Research Review*, 34, 100394
<https://doi.org/10.1016/j.edurev.2021.100394>

Pinto-Llorente, A. M., Sánchez-Gómez, M. C., García-Peñalvo, F. J., & Casillas-Martín, S. (2017). Students' perceptions and attitudes towards asynchronous technological tools in blended-learning training to improve grammatical competence in English as a second language. *Computers in Human Behavior*, 72, 632-643
<https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.05.071>

Saboowala, R., & Manghirmalani Mishra, P. (2021). Readiness of in-service teachers toward a blended learning approach as a learning pedagogy in the post-COVID-19 Era. *Journal of Educational Technology Systems*, 50(1), 9-23. <https://doi.org/10.1177/00472395211015232>

Singh, H. (2021). Building effective blended learning programs. In *Challenges and Opportunities for the Global Implementation of E-*

- Learning Frameworks (pp. 15-23). IGI Global. DOI: 10.4018/978-1-7998-7607-6.ch002
- Suartama, I. K., Setyosari, P., Sulthoni, S., & Ulfa, S. (2019). Development of an Instructional Design Model for Mobile Blended Learning in Higher Education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 14(16), pp. 4–22
Doi: 10.3991/ijet.v14i16.10633
- Tanis, H., Demir, O., & Tuzun, H. (2018). Enhancing In-Service Training through Blended Learning in a Large-Scale Governmental Organization. <https://eera-ecer.de/ecer-programmes/conference/23/contribution/44180/>
- Wang, C. (2021). Employing blended learning to enhance learners' English conversation: A preliminary study of teaching with Hitutor. *Education and Information Technologies*, 26(2), 2407-2425
<https://doi.org/10.1007/s10639-020-10363-5>
- Wong, K.-T., Hamzah, M. S. G., Goh, P. S. C., Abdullah, N., & Khatijah, S. (2019). Blended Learning pedagogical practices for improving students' learning autonomy and academic results in learning. *Religación. Revista de Ciencias Sociales y Humanidades*, 4(17), 228-237. <https://revista.religacion.com/index.php/religacion/article/view/256>
- Yoon, S.-W., & Lim, D. H. (2007). Strategic blending: A conceptual framework to improve learning and performance. *International Journal on E-learning*, 6(3), 475-489
<https://www.learntechlib.org/primary/p/21033/>.

Archive of SID